

TARBIYANING UMUMIY METODLARI

Eshtemirov Samandar Shuxrat o'g'li

DTPI Pedagogika fakulteti

Jismoniy madaniyat talabasi :

Akhmedovdiyorbek7@gmail.com

ANNOTATSIYA:

Tarbiya metodlari tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshirishga qaratilgan usullar va vositalar yig'indisidir. Ushbu tezzisda tarbiya metodlarining turlari, ularning o'zaro farqlari va tarbiyaviy jarayonlardagi o'zni tahlil qilingan. Tarbiya metodlari nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Tarbiya, tarbiya metodlari, o'quv jarayoni, pedagogika, tarbiyaviy jarayon, nazorat metodlari.

АБСТРАКТНЫЙ:

Образовательные методы – это совокупность методов и средств, направленных на повышение эффективности образовательного процесса. В данной диссертации анализируются виды методов обучения, их взаимные различия и роль в образовательном процессе. Методы обучения важны не только теоретически, но и практически.

Ключевые слова: Образование, методы обучения, учебный процесс, педагогика, учебный процесс, методы управления.

ABSTRACT:

Educational methods are a set of methods and tools aimed at increasing the effectiveness of the educational process. This thesis analyzes the types of educational methods, their mutual differences and their role in educational processes. Educational methods are important not only theoretically, but also practically.

Key words: Education, education methods, educational process, pedagogy, educational process, control methods.

Kirish

Tarbiya metodlari - bu tarbiyalovchi shaxsning o'quvchilar bilan munosabatlarini shakllantirishda qo'llaniladigan usullar sistemasi. Tarbiya jarayonida to'g'ri metodlarni tanlash muhim ahamiyatga ega, chunki ular o'quvchilarning shaxsiy fazilatlarini, bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda asosiy rol o'ynaydi. Har bir tarbiya metodi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, maqsadga muvofiqligiga qarab tanlanishi zarur.

Maqsad, mazmun, shakl, metod va vositalar kabi tushunchalar tarbiya jarayonining mohiyatini ochib beradi. Biroq, tarbiya mohiyatini yoritishda o'ziga hos ahamiyatga ega bo'lgan yana bir tushuncha ham mavjud, bu tarbiya metodlari tushunchasidir.

Tarbiya metodi

(yunoncha «metodos» – yo'l) tarbiya maqsadiga erishishning yo'li; tarbiyalanuvchilarning ongi, irodasi, tuyg'ulari va xulqiga ta'sir etish usullari. Maktab amaliyotiga tatbiq etilganda, metodlar – bu tarbiyalanuvchilarning ongi, irodasi, tuyg'ulari va xulqiga ta'sir etish usullaridir.

Metodlarni takomillashtirish

Tarbiyaning mutlaqo yangi metodlarini yaratishga bironta tarbiyachining kuchi etmaydi. Metodlarni takomillashtirish muammosi doimo mavjud, har bir tarbiyachi o'zining imkoniyatiga ko'ra uni hal qiladi, tarbiya jarayonining aniq shart-sharoitlariga mos ravishda o'zining xususiy qarashlarini ifoda etish asosida umumiy metodikani boyitadi.

Metodning ijobiy va salbiysi bo'lmaydi, tarbiya jarayonida ma'lum yo'lni yuqori darajadagi samarali va samarasiz deya baholash mumkin emas. Metodning samaradorligini u qo'llanilayotgan sharoit nuqati nazaridan baholash mumkin.

Tarbiya metodlarini maqsadga muvofiq tanlash bir qator omillarga bog'liq.

Maqsad qanday bo'lsa, unga erishish metodlari unga muvofiq bo'lishi zarur.

Tarbiyaning mazmuni shaxsning shakllanishiga qo'yiluvchi ijtimoiy talablar mohiyatidan iborat. Unutmaslik kerakki, aynan bitta vazifa turli hil fikrlar bilan to'ldirilgan bo'lishi mumkin. SHuning uchun metodlarni umuman mazmun bilan emas, balki aniq fikr bilan bog'lash g'oyat muhimdir.

Tarbiya

Tarbiyalanuvchilarning yosh xususiyatlari. Tarbiya jarayonida tarbiyalanuvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olish maqsadga muvofiqdir. YOsh xususiyatlari muayyan bir yosh davriga hos bo'lgan anatomik, fiziologik (jismoniy) va psixologik xususiyatlardir. Aytaylik, mas'uliyat tuyg'usini boshlang'ich ta'lim, o'rta ta'lim va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida ta'lim olayotgan o'quvchilarda ham shakllantirish mumkin. Biroq har bir bosqichda mazkur sifatni shakllantirish borasida turli metodlar qo'llaniladi.

Halq pedagogikasida

Halq pedagogikasida tarbiya metodlari. Halq pedagogikasi o'zbekona axloq, odob va tarbiyaning barcha qirralarini o'zida mujassamlashtirgan. Halq pedagogikasida turlicha tarbiya metodlari hamda vositalaridan foydalaniladi. Bu metod va vositalar nihoyatda rang-barang bo'lib, ko'p jihatlari bilan ilmiy pedagogikadan ustunlik qiladi. Binobarin, ushbu metodlar ilmiy pedagogikaning shakllanishiga ham o'z ta'sirini o'tkazgan. Halq pedagogikasida qo'llanilgan hilma-hil tarbiya metodlarini quyidagi tarzda umumlashtirish mumkin.

1. Tushuntirish (hikoya qilish, o'rgatish).
2. Mashqlantirish (odatlantirish, mashq qildirish).
3. Namuna (maslahat berish, uzr so'rash, yaxshiliklar haqida so'rash, o'rnak bo'lish).
4. Nasihat qilish, o'git (undash, ko'ndirish, iltimos qilish, yolvorish, tilak-istak bildirish, ma'qullash, rahmat aytish, duo qilish, oq yo'l tilash va hokazolar).
5. Qoralash va jazo (ta'kidlash, ta'na, gina, tanbeh berish, majbur qilish, koyish, ayblash, uyaltirish, qo'rqitish, nafratlanish, ont-qasam ichirish, urish, kaltaklash va hokazolar).

Yoshlar

Agar e'tibor berilsa, yuqoridagi beshta metod umumiy yaxlitlikni ifodalaydi. Oldin bolaga umumiy jarayonning mohiyati tushuntiriladi. Bolalar narsa, hodisa va jarayonlarning mohiyatiga tushunmaganlarida tarbiyachi namuna vositasidan foydalanadi, ya'ni, yoshlarning mustaqil kuzatuvchanligiga e'tibor beriladi. Bu holatda ham tushunmaganlar kattalarning nasihati, o'g'iti asosida narsa, hodisa yoki jarayonlarning mohiyatini anglaydilar. Bordiyu, bu holatda ham kutilgan natijaga erishilmasa yoki bolalar e'tibor qaratilgan holatning mohiyatini tushunishni istamasalar, eng so'nggi chora sifatida qoralash va jazo metodida foydalanishga to'g'ri

keladi. Biroq, bu eng so‘nggi chora. Zamonaviy pedagogika g‘oyalariga ko‘ra qoralash va jazo metodlarini so‘nggi, aniqrog‘i kam samara beradigan chora ekanligini isbotlangan.

Halq pedagogikasi

Halq pedagogikasi namunalari, tarbiya metodlari va tarbiyaviy ta’sirlar muayyan vositalar yordamida qo‘llanilgan. Mehmon kutish, mehmonga borish, turli mehnat jarayonlari, hasharlar, turli gurunglar (choyhona, to‘y marosimlari), sayillar, oilaviy an’analar (tug‘ilgan kun, fuqarolik pasporti, umumiy o‘rta, o‘rta maxsus hamda oliy ma’lumotga egalik to‘g‘risidagi attestat va diplom, shuningdek, davlat mukofotlarini olish kabi holatlarni nishonlash) va musobaqalar o‘ziga hos tarbiya vositasidan iborat.

Ijtimoiy ongini

Ijtimoiy ongini shakllantiruvchi metodlar o‘quvchilarda ma’naviy-axloqiy sifatlarni, e’tiqod hamda dunyoqarashni shakllantirish maqsadida ularning ongini, his-tuyg‘usi va irodasiga ta’sir ko‘rsatish usullari sanaladi.

Bu guruh usullarining mohiyati shundaki, ular orqali o‘quvchilarning ongiga jamiyatda ustuvor o‘rin tutuvchi ijtimoiy g‘oya va maqsadlar singdiriladi. YOshlar dunyoqarashini shakllantirish, ularning hayot mazmunini tushunib olishlariga ko‘maklashish uchun ijtimoiy ongini shakllantiruvchi usullar qo‘llaniladi.

O‘quvchilarda g‘oyaviy ongni

O‘quvchilarda g‘oyaviy ongnilik va ijtimoiy faollik, ya’ni, davlatning ichki va xalqaro siyosati mazmunini tushunish va idrok qilish ko‘nikmalarini tarbiyalash lozim. Tushuntirish ijtimoiy ongini shakllantirishda eng ko‘p ishlatiladigan usuldur. Tushuntirishning vazifasi o‘quvchilarni yuksak madaniyatli, milliy g‘urur tuyg‘usiga ega bo‘lib voyaga etishlarini tarbiyalashga yordam berishdan iborat.

Tushuntirishda o‘quvchilarga mamlakat fuqarosining davlatga nisbatan muayyan huquq va burchlar asosida bog‘langanligi borasida ma’lumotlar beriladi. Bunda davlat bayrog‘i, gerbi, madhiyasi hamda Konstitutsiyasiga sadoqat ruhida tarbiya berishning ahamiyati katta. SHu sababli davlat bayrog‘i, gerbi, madhiyasi hamda Konstitutsiyasining mohiyati tushuntirildi.

Foydalanuvchi adabiyotlar:

1. Murodov, N. (2017). Tarbiya metodlari va pedagogik konsepsiyalar. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi.

2. Xasanova, D. (2019). Tarbiya metodlari tahlili. Tashkent: Ta'lim.
3. Rahmonov, S. (2021). Zamonaviy pedagogik metodlar. Tashkent: Fan va texnologiyalar.
4. <https://arxiv.uz/uz/documents/slaydlar/pedagogik-psixologiya/tarbiya-metodlari-haqida-tushunchasi>